

ULOGA NAJSTARIJE GENERACIJE OBITELJI U POMOĆI ZAPOSLENIM ČLANOVIMA OBITELJI: IMPLIKACIJE NA RADNU I PSIHOLOŠKU DOBROBIT ZAPOSLENIH ŽENA I MUŠKARACA

Maša Tonković Grabovac¹, Jasminka Despot Lučanin¹, Iva Černja¹, Ivana Hanzec Marković¹,

¹Hrvatski studiji Sveučiišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

masa.tonkovic.grabovac@hrstud.hr

UVOD

U svakodnevnom životu proširene hrvatske obitelji često se podrazumijeva da najstariji članovi obitelji pomažu članovima srednje generacije u vidu materijalne pomoći, te pomoći u kućanstvu i čuvanju djece (tzv. „*baka-servis*“). No, u znanstvenoj literaturi nema istraživanja o implikacijama takve pomoći na život pojedinih generacija obitelji. Drugim riječima, nije nam poznato kako pomoć najstarije generacije djeluje na dobrobit srednje generacije. S druge strane, čak i kad za to postoji obostrani interes, sve kasnija umirovljenja otežavaju najstarijim članovima generacije da mlađima pomognu u kućanstvu i čuvanju djece no možda bi mogla pozitivno djelovati na davanje materijalne i financijske pomoći. S obzirom na kulturalnu uobičajenost pomoći starije generacije, a u isto vrijeme i veliki nedostatak empirijskih istraživanja u ovom području, valjalo bi ispitati pojavnost i učestalost različitih oblika pomoći najstarijih članova zaposlenim članovima hrvatske obitelji.

CILJ ovog istraživanja bio je ispitati razinu i načine uključenosti najstarije generacije u pružanju pomoći zaposlenim članovima obitelji. Također, istražili smo odnos njihove pomoći s nekim aspektima radne i psihološke dobrobiti zaposlenih muškaraca i žena.

METODA

- **Sudionici:** U istraživanju je dobrovoljno sudjelovalo 597 hrvatskih zaposlenika (od kojih 61,6% žena) različitih organizacija, raznolikih socio-demografskih varijabli i radnih profila. Sudionici su na poslu radili najmanje 30 sati tjedno, a imali su između 19 i 65 godina (s prosjekom 36 godina).
- **Instrumenti:** Primijenjene skale i njihove karakteristike prikazane su u Tablici 1. Alfa koeficijenti pouzdanosti svih korištenih skala bili su iznad 0,70. Uz navedene skale, sudionici su dali odgovore na nekoliko pitanja vezanih uz izvor, učestalost i sadržaj pomoći od strane najstarije generacije njihove obitelji.
- **Postupak:** Podaci su prikupljeni u većem on-line istraživanju provedenom u svibnju 2018. godine, uz regrutaciju sudionika putem društvene mreže istraživačica i pomoćnih istraživača, studenata psihologije. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i anonimno

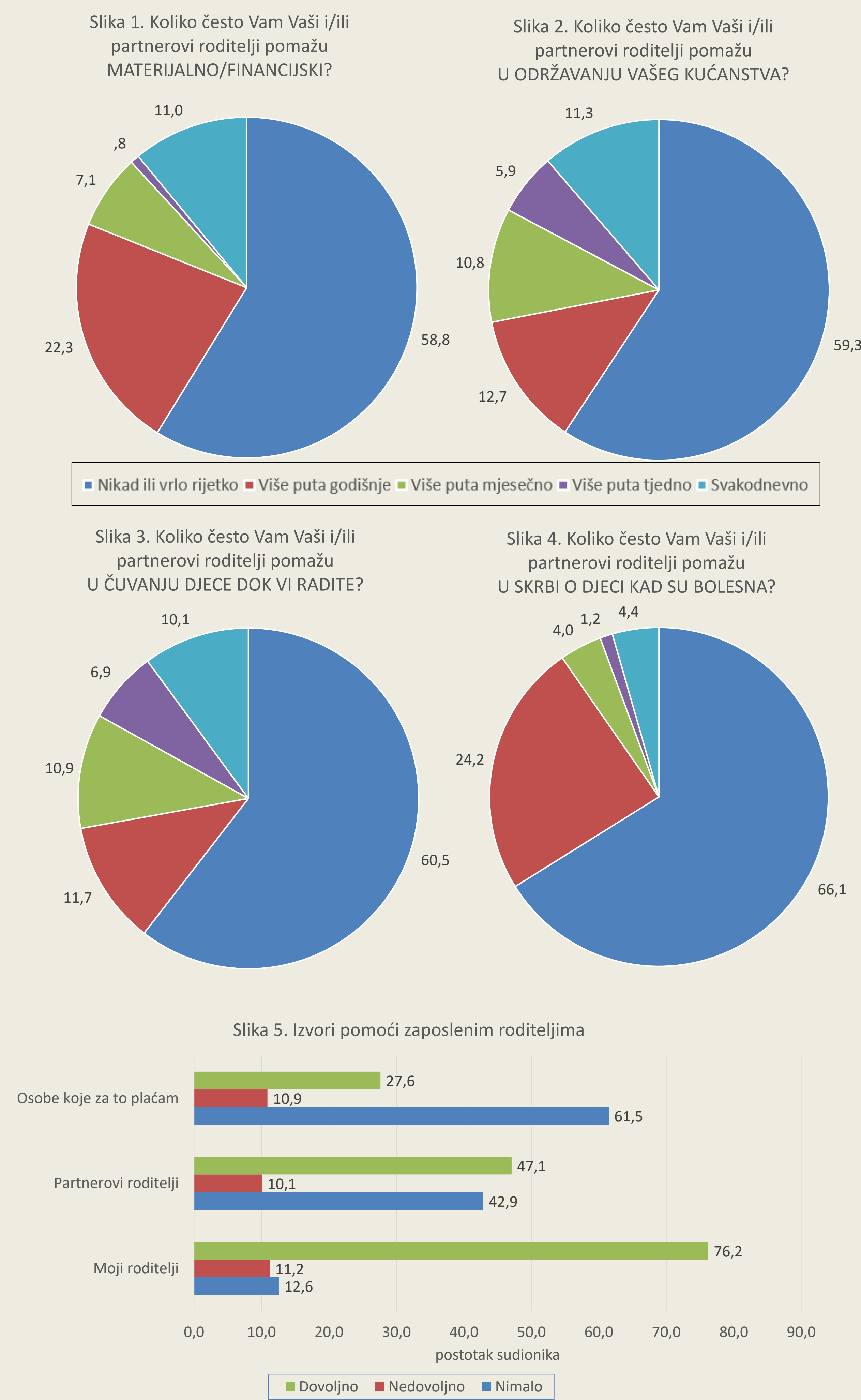
Tablica 1. Opis primijenjenih skala (N=597).

Instrument	k	Primjer čestice	Raspon odgovora
Skala zadovoljstva životom (Diener, Enmons, Larsen i Griffin, 1985)	5	U više aspekata moj je život blizak idealnom.	1 (uopće se ne slažem) 7 (u potpunosti se slažem)
Skala zadovoljstva obiteljskim životom FACES IV (Olson i Gorall, 2003)	10	Koliko ste zadovoljni... ... brigom članova obitelji jednih za druge?	1 (jako nezadovoljan/na) 5 (izuzetno zadovoljan/na)
Skala zadovoljstva poslom (Judge i sur., 2001)	5	Prilično sam zadovoljan/na sa sadašnjim poslom.	1 (uopće se ne slažem) 5 (u potpunosti se slažem)
Skala afektivne radne dobrobiti JAWS (Van Katwyk, Fox, Spector, Kelloway, 2000)	20	Zbog posla sam se osjećao/la... SMIRENO.	1 (nikada) 5 (izrazito često)
Utrecht skala radne angažiranosti (Schaufeli i Bakker, 2013)	9	Udubljen(a) sam u svoj posao.	0 (nikad) 6 (uvijek/svaki dan)
Skala novih načina rada (Ten Brum, 2011)	16	Sam(a) biram na kojoj ću lokaciji raditi.	1 (uopće se ne slažem) 5 (u potpunosti se slažem)
Skala konflikta radne i obiteljske uloge (Netemeyer i sur., 1996)	5	Posao mi stvara pritisak zbog kojeg teško ispunjavam obiteljske obaveze	1 (uopće se ne slažem) 7 (u potpunosti se slažem)

REZULTATI

Rezultati su pokazali da zaposleni sudionici primaju relativno malo pomoći najstarijih članova obitelji, bilo kojeg oblika. Sudionici navode da im njihovi i/ili partnerovi roditelji (i njihovi supružnici) u pravilu vrlo rijetko ili nikad ne pomažu materijalno i financijski (58,8% sudionika) (Slika 1), niti u održavanju kućanstva (59,3%) (Slika 2). Nadalje, sudionici koji imaju djecu navode da njihovi i/ili partnerovi roditelji u pravilu vrlo rijetko ili nikad ne čuvaju unuke tijekom njihovog radnog vremena (60,5%) (Slika 3), niti izvan radnog vremena (66,4%), niti ih odvođe u vrtić/školu (77,7%) niti na slobodne aktivnosti (83,5%), niti im pomažu u savladavanju vrtićkih/školskih obaveza (83,4%), niti pomažu u skrbi o unucima kad su bolesni (66,1%) (Slika 4). Ipak, kad se sudionike pita dobivaju li dovoljno pomoći iz pojedinih izvora, većina sudionika navodi da prima dovoljno ili barem neki oblik pomoći od svojih roditelja (Slika 5).

Analiza korelacijske matrice između dobivanja pomoći iz pojedinih izvora (vlastitih roditelja, partnerovih roditelja, osoba koje za to plaćaju) i različitih aspekata radne, obiteljske i osobne dobrobiti, otkrila je jasne rodne razlike. Dok u uzorku muškaraca (N=226) nije nađena značajna povezanosti niti između jednog izvora pomoći i aspekta dobrobiti muškaraca, kod žena (N=368) je pomoć u kućanstvu bila povezana s njihovim višestrukim aspektima dobrobiti. Specifičnije, pomoć partnerovih roditelja bila je nisko ali pozitivno povezana sa ženinim zadovoljstvom poslom (r=,11*), životom (,13*) i obiteljskim životom (,20*). Pomoć u kućanstvu i oko djece od strane osoba koje obitelj za to plaća bila je povezana još s više indikatora dobrobiti žena: zadovoljstvom životom (,14*) i poslom (,13*), afektivnom radnom dobrobiti (,14*) i radnom angažiranosti (,15*), te s fleksibilnosti obavljanja posla mjerenim novim načinima rada (,11*). Isti trend rodni razlika dobiva se kad se uzorak suzi na zaposlenike i zaposlenice koji imaju djecu, u tome da pomoć starije generacije izraženije pozitivno djeluje na žene. Značajne korelacije između pojedinih vidova pomoći najstarije generacije i dobrobiti srednje generacije prikazane su u Tablici 2. Negativne korelacije u ženskom uzorku s djecom su malog efekta, no možemo ih pokušati objasniti time da je ženino zadovoljstvo životom negativno povezano s materijalnom/financijskom pomoći starije generacije kad to uključuje stambenu ovisnost o (partnerovim) roditeljima, što je česta pojava u hrvatskim obiteljima. S druge strane, prema dobivenim nalazima, muškarcima s djecom fleksibilnost posla bi mogla omogućavati manju potrebu za pomoći najstarije generacije u kućanstvu i oko djece.

ŽENE S DJECOM (N=164)	MUŠKARCI S DJECOM (N=85)
,18* (čuvanje djece u radnom vremenu, afektivna radna dobrobit)	-24* (pomoć u kućanstvu, fleksibilnost posla)
,20* (čuvanje djece u radnom vremenu, zadovoljstvo poslom)	-22* (pomoć djeci u svladavanje obaveza, fleksibilnost posla)
,16* (odvođenje djece u vrtić/školu, afektivna radna dobrobit)	-,25* (skrb o bolesnoj djeci, konflikt radne na obiteljsku ulogu)
,21* (odvođenje djece u vrtić/školu, zadovoljstvo poslom)	Tablica 2. Popis značajnih korelacija između dobrobiti zaposlenika i različitih oblika pomoći koje primaju od svojih/partnerovih roditelja, dobivenih na poduzorcima sudionika koji imaju djecu.
,16* (odvođenje djece u vrtić/školu, zadovoljstvo životom)	
-,25* (skrb o bolesnoj djeci, konflikt radne na obiteljsku ulogu)	
-,16* (materijalna/financijska pomoć, fleksibilnost posla)	
-,17* (materijalna/financijska pomoć, zadovoljstvo životom)	

ZAKLJUČAK

Usprkos tradiciji hrvatske obitelji da se najstarije generacije uključuju u pomoć zaposlenoj generaciji materijalno, u poslovima u kućanstvu te u čuvanje unuka, nalazi ovog istraživanja pokazuju da je to u današnje vrijeme tek rijetka praksa. No, pri pokušaju interpretiranja ovih nalaza treba uzeti u obzir da su podaci prikupljeni na prigodnom uzorku sudionika, iz iskaza srednje generacije, te da bi ih valjalo dopuniti iskazima najstarije generacije, i to u kvalitativnom istraživanju koje bi dalo dublji uvid u razloge (ne)pružanja pomoći mlađim generacijama, ali i u implikacije toga na njihovu vlastitu dobrobit. U dobrobitima pomoći starije generacije na dobrobit srednje generacije, nađene su jasne rodne razlike, a osobito kod zaposlenika koji imaju djecu. Premda su dobiveni efekti relativno mali, čini se da pomoć starije generacije više pogoduje ženama, koje u hrvatskim obiteljima najčešće dominantno brinu o kućanstvu i djeci, ali paralelno i aktivno sudjeluju na tržištu rada. No još više od pomoći najstarije generacije, sa ženinom radnom, obiteljskom i osobnom dobrobiti pozitivnu povezanost pokazala je pomoć od strane osoba koje obitelj plaća za pomoć u kućanstvu i/ili za brigu oko djece. Dobiveni nalazi ohrabruju uvođenje bilo kojeg izvora pomoći u kućanstvu i brigu oko djece, s ciljem postizanja veće rodne ravnopravnosti žena na hrvatskom tržištu rada.